

ШАРАВАРА

Тамара Олексіївна,

доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри, завідувач кафедри
іноземних мов та українознавства
Полтавської державної аграрної
академії
(м. Полтава)

**ПОЛТАВСЬКИЙ ПЕРІОД В ІСТОРІЇ ВІЛЕНСЬКОГО
ВІЙСЬКОВОГО ПІХОТНОГО УЧИЛИЩА (1915–1917),
АБО «ОДИН У ПОЛІ І ТОЙ ВОЇН!»**

Розглядається доля Віленського військового піхотного училища в роки Першої світової війни, зокрема період евакуації до Полтави та розквартирування у стінах Полтавської Духовної семінарії. Особлива увага приділена ролі окремих випускників училища у розбудові української державності в роки національно-визвольних змагань. Оприлюднюються маловідомі архівні матеріали про участь віленців у створенні військових виборчих дільниць в Полтаві і підготовці до виборів до Всеукраїнських Установчих зборів. Уперше друкується повний список учасників 2 виборчої дільниці. Фактично серед багатьох прізвищ цивільних постатей, зазначених у списку, містяться прізвища кадетів останнього випуску 1917 року. Також аналізується роль постаті очільника й духовного наставника училища Б. Адамовича.

Ключові слова: Перша світова війна, Віленське військово-піхотне училище, Полтава, Полтавська Духовна семінарія, Всеукраїнські Установчі збори, військова виборча дільниця.

Рассматривается судьба Виленского военного пехотного училища в годы Первой мировой войны, конкретно период эвакуации в Полтаву и расквартирования в стенах Полтавской Духовной семинарии. Особенное внимание уделено роли отдельных выпускников училища в борьбе за созидание украинской государственности в годы национально-освободительного движения. Публикуются малоизвестные архивные материалы об участии виленцев в создании военных выборных участков в Полтаве и подготовке к выборам во Всеукраинское Учредительное собрание. Впервые печатается полный список участников 2 выборного участка. Фактически среди фамилий многих гражданских личностей, указанных в списке, есть фамилии кадетов последнего выпуска 1917 года. Также анализируется и роль начальника и духовного наставника училища Б. Адамовича.

Ключевые слова: Первая мировая война, Виленское военное пехотное училище, Полтава, Полтавская Духовная семинария, Всеукраинское Учредительное собрание, военный выборный участок.

We consider the fate of Vilno Military Infantry School in the First World War, particularly, the evacuation to Poltava and quartering in the walls of Poltava Theological Seminary. Particular attention is paid to the role of individual college graduates in the development of Ukrainian statehood during the national liberation struggle. Little known archival materials are published on participation of Vilno graduates in the creation of military polling stations in Poltava and preparation for nationwide elections to the Constituent Assembly. For the first time the full list of delegates to the second polling station is published. In fact, among the many surnames of civilian figures mentioned in the list the surnames of Cadets last issue of 1917 are contained. Also the role of the head and spiritual mentor of the school Borys Adamovych is analyzed.

Key words: The First World War, Vilno Military Infantry School, Poltava Theological Seminary, National Constituent Assembly, military polling station.

15 липня 2015 року виповнилося 100-річчя від часу евакуації Віленського військового піхотного училища до Полтави, а саме його розквартирування у стінах Полтавської духовної семінарії. Цей навчальний заклад було засновано внаслідок військових реформ 1864 р., однак Перша світова перервала усталене існування навчального закладу. За ініціативи, й власне персональної домовленості полтавця за походженням, литовського генерала Б. В. Адамовича (15.11.1870–22.03.1936), віленців зустріли й прихистили в Полтавській Духовній семінарії, адже на їхній Батьківщині розгорнулися активні воєнні дії Великої Першої світової, тривав наступ Австро-Угорських військ. Молоді юнкери в нелегкі часи не припинили навчання й не втратили оптимізму та віри у світле майбутнє своєї країни.

Наразі в стінах колишньої Духовної семінарії міститься Полтавська державна аграрна академія, за підтримки науково-педагогічного колективу якої й відбулося відзначення річниці перебування віленців у Полтаві. Святкування збіглося зі складними подіями в Україні, пов'язаними із військовою агресією Росії в Криму та на Сході. Сміливість і віра юних литовських військових заслуговує на добру пам'ять, пошану та є прикладом для сучасної української

молоді. Адже у морально надскладних умовах, перебуваючи в евакуації, за межами Батьківщини, віленці виголошували девіз: «Один у полі і той воїн!».

Водночас особлива роль постаті їхнього наставника Б.В. Адамовича заслуговує окремої уваги та наукового аналізу, оскільки для молодих військових він був справжнім авторитетом, батьком, взірцем для наслідування, чого так подекуди не вистачає представникам нашої військової еліти.

Б. В. Адамович

На сторінках військових енциклопедій дослідники характеризують Б.В. Адамовича як видатного військового діяча, педагога, письменника та історика, тобто постать різнобічно розвинену [1, с. 365; 2, с. 520].

Враховуючи мало вивченість «Полтавського періоду» (1915–1917) в історії Віленського військового училища та особливу актуальність аналізу ролі очільників військових навчальних закладів для сьогодення, ставимо за мету бодай частково розкрити ці питання.

Окремі аспекти окресленої теми у різні історичні періоди вже висвітлювалися в науковій літературі. Зокрема, педагогічну та воєнну діяльність Б. Адамовича аналізували очевидці, військові, його випускники К. Перепеловський [3], А. Мальчевський [4], Г. Месняєв [5], А. Мариняк [6].

Частково опис його літературної спадщини та років юності крізь призму діяльності його матері, письменниці Надії Лухманової здійснив А. Колмогоров [7]. Серед сучасних істориків військової справи варто виокремити працю Ю. Трамбицького [8]. Участь Б. Адамовича у білому русі після більшовицького перевороту частково висвітлювали М. Рутич [9], В. Чуваков [10], С. Волков [11] та ін.

Як згадує К. Перепеловський, генерал Борис Адамович вирізнявся надзвичайною працездатністю, невичерпною енергією, був завжди в добрій фізичній формі та взірцем акуратності, точності, пунктуальності, а також володів ораторськими здібностями [12]. Свою діяльність в якості Начальника Віленського піхотного юнкерського училища (від 22.05.1909 р.) розпочав із регламентації внутрішнього розпорядку навчального закладу. Абсолютно всі сторони життя, навчання, праці і відпочинку юнкерів ставали предметом чітких і виважених інструкцій. Рекомендації та інструкції Б. Адамович складав виключно на підставі власних спостережень, ретельного вивчення ним усіх питань. Найпроблемніші сторони життя він аналізував на місці подій: в ротних приміщеннях, класах, лазаретах, навіть на кухні». Як бачимо, проникливість і небайдужість очільника навчального закладу сприяли його авторитету серед підопічних та запобігали прогалинам у професійній діяльності. Генерал розумів, що протягом 3-х років він мав підготувати нижчий офіцерський склад і права на педагогічні огріхи не мав, адже помилки «військових вчителів» відгукуються трагедіями на полі бою. Такого підходу до справи вишколу молодих військових подекуди відверто бракує багатьом представникам сучасності, адже «навчання» на власних помилках стає публічною недоброю звичкою.

Г. Левчук характеризував, його як «суворого, педантичного, стрункого офіцера, який уособлював собою слово «честь»» [13]. Власне своїм авторитетом він зумів здобути прихильність громадянського суспільства до молодих юнкерів, адже в ті часи цивільні недолюбливали військову молодь, мало їм довіряли й уникали спілкування. Особливо в Литві (у Вільно), оскільки молоді військові для місцевого населення були уособленням імперської російської армії. Тож власним прикладом публічної поведінки у будні й свята, Б. Адамович зумів домогтися прихильності містян.

Власне й у викладацькій діяльності генерал прагнув бути взірцевим фаховим педагогом. Учні, згадуючи його лекції, зазначали, що найменш цікаві,

на перший погляд, теми він підживлював влучним словом, оскільки був усебічно обізнаною постаттю [14].

Звісно ж у житті училища найдраматичніші часи настали з початком Першої світової. Дві причини є вочевидь значущими. Перша була пов'язана із особистим наказом Миколи II, адже Б. Адамовича призначили командиром лейб-гвардії Кексгольмського полку з метою відновлення останнього внаслідок значних втрат у Східній Пруссії. Тож, посаду Начальника училища він змушений був залишити і передати її полковнику М.В. Анісімову. Друга причина була пов'язана з евакуацією до Полтави та різкою зміною графіка навчального процесу.

У Полтаві навчання тривало до 4-х місяців, усі програми були скорочені, а відтак внаслідок досить щільного графіку навчання молодь швидко потрапляла на фронт. Центральний історичний архів містить низку циркулярів Департаменту поліції, якими регламентувався пришвидшений набір в козачі та піхотні училища, здійснювалася перевірка документів на благонадійність курсантів та визначалися терміни й умови набору [15, арк. 47; 16, арк. 15; 17, арк. 29; 18, арк. 57].

Останнім турботливим жестом Б. Адамовича про віленців стала його очевидна і водночас утаємничена роль стосовно питання евакуації. На перший погляд, логіки в евакуації з Вільно до Полтави, та ще й у стіни Духовної семінарії, – не було. Як можна було поєднати непоєднуване – розквартирувати військовий навчальний заклад у стінах духовного. Однак прикметним видається полтавське дворянське походження Б. Адамовича і особисті дружні домовленості з керівництвом Полтавської Духовної семінарії. Педагогічна мета такого кроку є беззаперечною, це моральна й духовна підтримка майбутніх молодих офіцерів, відірваних від Батьківщини. Важко уявити моральний стан тогочасної військової молоді, адже кадетам (з 1909 р. кадети, а не юнкера) доводилося навчатися на чужині й швидко повертатися на фронт, споглядаючи понівечену війною Батьківщину.

На перший погляд здавалося, що етнічний склад Віленського училища в роки Першої світової мав бути литовським, однак це було зовсім не так. Під час перебування училища в Полтаві до його лав вступало багато українців, зокрема й полтавців, і частка курсантів литовського походження стала мізерною. Згодом більшість його випускників відіграють значущу роль в роки українських національно-визвольних змагань (1917–1921), після стрімкого падіння Російської імперії, однак кожен обере свою дорогу. Частина випускників перейдуть до лав білої армії, як і сам Б. Адамович; окремі постаті підтримають погляди й ідеали більшовиків (відомий усім М. Щорс, випускник Віленського училища в Полтаві); частина в 1917 р. підтримає військо УНР за Центральної ради чи долучиться до розбудови військової справи за генерала П. Скоропадського та Директорії. Мова йде про викладача Віленського училища в 1913 р. Миколу Капустянського, Генерал-Хорунжого Генштабу УНР та випускників училища в Полтаві – Єфрема Ніколаєнка (Ніколайко), Максима Ломоніса, Миколу Марченка, Миколу Гмирю, Захара Івасишина, Якова Закревського Ламзу, Донченка, Тращука [останні прізвища без ініціалів] та ін., а частина стане у витоків розбудови національного Литовського війська – Лев Радус-Зенкович, Олексій Байов, Юозас Крауцевічус, Пранас Ліатукас та ін.; у витоків Естонських збройних сил – Пиддер Ернест, Ларко Андрій, Лайдонер Іван, Соотс Іван, Лілль Пауль, Ротберг Теніс та ін.; у витоків Латвійської армії – Балодіс Яніс, Радзій Петр, Беркіс Кришьяніс, Дамбітіс Роберт, Франціс Яніс та ін...

Однак протягом 1915–1917 років, до падіння імперії, віленці мешкали в Полтаві. Логічно здається, що з від'їздом на фронт самого Б. Адамовича життя кадетів зміниться. Однак, зі спогадів випускника навчального закладу Г. Месняєва дізнаємося, що «в умовах воєнного часу підготовка офіцерів тривала з тим же вишколом, терпінням, педагогічною майстерністю, які уславили навчальний заклад ще за генерала Б. Адамовича ....його ідеї продовжували жити й відчувалися в училищному побуті. Навіть звучав затверджений в його часи гімн» [19].

Віленці були розквартировані наступним чином: перший батальйон (1, 2 і 5 роти) в теперішньому першому корпусі Полтавської державної аграрної академії.

Другий батальйон (3, 4 і 6 роти) поруч, в новій будівлі Єпархіального училища. Обидві будівлі тоді знаходилися по вулиці Монастирській. За архівними даними по вулиці Колонійській (нині в Полтаві це вулиця ім. Г. Сковороди) [20, арк. 15].

У цій будівлі були розквартировані 1, 2 та 5 роти Першого батальйону Віленського училища (нині – Перший корпус Полтавської державної аграрної академії).

Другий батальйон (3, 4 та 6 роти) були розквартировані поруч, у будівлі Єпархіального училища.

Практичні заняття віленців відбувалися на території поблизу Хрестовоздвиженського монастиря, поруч із полотном залізниці, на полі. Колишні курсанти-віленці згадували особливий дух та виправку, притаманну всім, сильний вишкіл і високий рівень відповідальності за результати навчання. Для порівняння можна навести наступний факт: якщо 1901 року, в мирний час, тоді ще юнкера відбували навчання в трьох класах і випускалися підпоручиками (найнижче офіцерське звання), то в Першу світову в училищі запровадили прискорений 4-х місячний курс навчання і штат курсантів збільшили з 500 до 900 чоловік. Тож навчалися швидко, важко, майже без відпочинку.

Відмінною рисою віленців була рівність, не притаманна в ті часи більшості інших імперських військових навчальних закладів, адже попри те, що курсанти мали різні майнові статки і походження, Б. Адамович культивував рівне ставлення до всіх!

Очільник Б. Адамович став його душею. Своїм слухачам залишив досить змістовну пам'ятку «67 заповідей кадетам», яка не втратила актуальності й до сьогодні й цілком повно характеризує той дух, який запанував в училищі за Адамовича. Зважаючи на зміст, окремі пункти такої пам'ятки можуть імпонувати будь-якому сучасному навчальному закладу.

Наведемо кілька пунктів:

- П. 16. Загартовувати волю.
- П. 17. Терпіти нужденність.
- П.18. Жити завжди з відкритим забралом.
- П.19. Дивитися людям у вічі.
- П. 20. Бути чесним у всьому.
- П. 21. Пам'ятати істину з Євангелія від Луки, що «чесний у великих справах лише той, хто чесний у малих) (Лк. XVI-10).
- П. 22. Говорити правду.

- П. 23. Не вихвалитися.
- П. 25. Поводитися чемно і скромно.
- П. 33. Знати власні недоліки.
- П. 34. Не виправдовуватися ні тим, що «всі довкола вовком виють», ні тим, що «один у полі не воїн!».
- П. 35. Бути справжнім (бути собою), а не видаватися таким!
- П. 36. Бути вдячним, адже вдячність – це перший внесок в оплату боргу, а також шосте почуття людини [21].

Із спогадів віленця Месняєва відомо, що на 1916 рік генерала Адамовича вже не було в Полтаві, він командував полком на фронті, проте його дух, заповіді, правила та ідеї продовжували жити й відчувалися в училищному побуті.

Окрім прискороного курсу навчання військовій справі в Полтаві частина віленців виявляли й власну громадянську позицію в бурхливих подіях 1917 р., активно взявши участь в організації місцевих виборів до Всеукраїнських Установчих зборів.

Наразі оприлюднення потребують мало відомі архівні документи з яких випливає, що в місті за Центральної Ради створювалися умови для проведення виборів, а точніше можливість для голосування різних військових частин Полтавського гарнізону. Отже, як для цивільних, так і для військових було заплановано створити низку виборчих дільниць однак лише віленці поставилися до справи вкрай відповідально.

Так 907 фонд ЦДАВО містить інформацію про діяльність Полтавської міської комісії по виборах до Українських Установчих зборів, протоколи засідань комісії, списки кандидатів тощо. 22 жовтня 1917 року ця комісія отримала керівні вказівки про порядок проведення виборів й зокрема, Наказ військам Полтавського гарнізону за № 266 у другому параграфі якого зазначалося, що загалом для організації виборів в Полтаві було утворено 5 дільниць для військових, а в приміщенні Віленського училища було утворено другу виборчу дільницю [22, арк. 6]. Водночас цим Наказом Полтавська міська

управа зобов'язувалася обладнати для цієї справи в училищі відповідне приміщення.

Згодом, 7 грудня 1917 р. від безпосереднього керівництва надійшов ще один «Наказ Військам Полтавського гарнізону» за № 303 у якому підтверджувалося, що для другої виборчої дільниці призначене приміщення Віленського училища [23, арк. 13]. Ця інформація надійшла й Голові виборчкому за підписом виконуючого обов'язки коменданта міста штабс-капітана Іскри [24, арк. 15].

12 грудня Ад'ютант Коменданта м. Полтави за № 10641 надіслав службову в Полтавську міську по виборах до Українських Установчих зборів комісію. Зі змісту випливає, що «згідно 303 і 305 Наказів в члени військових дільничних виборчих комісій обрано лише 8 осіб по 2-ій дільниці, а саме від Віленського училища юнкера: Ламза, Донченко, Тращук, Ніколаєнко. Від управління начальника Полтавської місцевої бригади солдати: Брага та Голубинський, а від шпиталю №7 лікар Гумик та солдат Позняков» (мовою оригіналу. Прізвища без ініціалів.) [25, арк. 19].

У відповідь Начальнику гарнізону м. Полтави 13 грудня 1917 р. листом за № 29 «Полтавська міська по виборах до Установчих зборів комісія повідомляла, що обраним по військовим дільницям представникам військових частин [олівцем уточнено «українських»] Ламзу, Донченку, Тращуку, Ніколаєнку, Гумику та Познякову належить зібратися в грудні для обрання голови, товариша голови та секретаря виборчої дільничної-військової комісії та відкриття її для роботи» [26, арк. 24]. У документі наголошувалося, щоб і решта, чотири військових дільниці та військові організації прикріплені до них, обрали своїх представників 7 осіб в члени та 3 особи в кандидати військових виборчих дільничних комісій, про що міська комісія просила терміново її повідомити.

13 грудня 17 року листом за № 30 Голова комісії Гловюк звертався до Полтавської Окружної по справах виборів до Українських Установчих зборів Комісії: «Зважаючи на те, що в зазначених п'ятьох виборчих військових

участках м. Полтави утворилося тільки дві виборчі комісії в 2-му виборчому участку й 4-му участку, то для другого виборчого участку призначено Віленську військову школу місцем для виборів, а для 4-го – Управління конвойної команди Констянтинівска № 3», «а 3 не створили виборчих комісій в 1, 3, 5-й [дільницях, уточнення авт.] військові можуть не скористуватися виборчим правом» (подаємо мовою оригіналу) [27, арк. 48].

За пропозицією коменданта м Полтави комісія на засіданні 22 грудня 1917 р. постановила розділити Полтаву на дві виборчі військові дільниці. Засідання було документоване під № 44 [28].

Невдовзі комендант констатував, що «не всіма військовими частинами гарнізону виконані підготовчі роботи по виборах до Українських Установчих зборів попри дворазовий наказ і замість 5 комісій обрано лише 2 – по другій та четвертій виборчих дільницях» [29, арк. 26]. Як бачимо, саме віленці досить відповідально й навіть патріотично поставилися до цієї справи та активно долучилися до участі в розбудові української державності в бурхливий 1917 рік.

21 грудня Ад'ютант Коменданта Полтави (службова № 11045) терміново повідомляв Полтавську міську по виборах до Установчих зборів комісію, що «по другій військовій виборчій дільниці до складу президії в засіданні 15 грудня обрані наступні особи: Головою місцевої бригади Володимир Брага, товаришем голови Портупей юнкер Єфрем Ніколайко і секретарем лікар сьомого шпиталю Іван Тунік» [30, арк. 34]. Варто уточнити – правильно звучить прізвище товариша голови саме Ніколаєнко, що впливає з усіх наступних документів 907 фонду.

До Правління Полтавської військової громади від 30 грудня 1917 року надійшов лист. «На підставі артикулів 139, 142 артикулів Закону про вибори до Українських Установчих зборів та 2 й 3 пп [пунктів] правил про спільну з цивільним населенням участь у виборах частини армії й флоту українських організацій частин війська, розташованого в м Полтаві, повинні обрати представників військових для виборчих участків... Тільки для другого [а це

віленці, авт. уточнення] виборчого участка обрані представники» (подаємо мовою оригіналу) [31, арк. 26]. Отже, з документу випливає, що у підсумку лише віленці ставилися до цієї справи вкрай відповідально!

Однак прогресивним планам свідомих українців не судилося збутися, почався наступ більшовиків і «Окружна комісія по виборах повідомила міську про зміст одержаної телеграми від Головної комісії про те, що вибори по Полтавському Округу відкладені на 7, 8 й 9 січня» (подаємо мовою оригіналу) [32, арк. 36]. Зрештою «Окружна комісія в засіданні 19/6 лютого 1918 постановила пропонувати всім повітовим комісіям негайно спинити свою діяльність і представити в Окружну все діловодство з грошовим відчитом.... Безспорні виборчі списки знищити» (подаємо мовою оригіналу) [33, арк. 46]. 10 січня 1918 року було складено зведену таблицю виборчих діляниць з позначенням цивільних і військових голосів по підрахунку виборчих карток. Зі змісту документу випливає, що по другій – «віленській» діляниці, вибори так і не відбулися [34, арк. 64].

Віленське училище, засноване 1864 року, офіційно припинило своє існування 2 січня 1918 року. А вже більшовики, на певний час захопивши Полтаву, не змирилися з тим, що віленці присягнули на вірність Українській Центральній Раді. Попри те, що ця присяга була здебільшого формальністю й далеко не всі випускники стали до лав збройних сил УНР, більшовицька влада категорично висловилася проти існування цього навчального закладу в Полтаві.

Напередодні більшовицького перевороту, 13.10.1917 р. Б. Адамович звільнився зі служби й повернувся в Україну, безпосередньо у маєток батька на Миргородщині. А згодом, 1919 р. записався до лав Добровольчої білої армії. У березні 1920 р. він очолив зведений кадетський корпус, до складу якого вступили кадети та викладачі Одеського, Київського та Полоцького кадетських корпусів, евакуйованих з Одеси до Сараєво, Королівства СХС. Викладацьку й педагогічну роботу Б. Адамович не полишав до останньої хвилини життя. Він помер 22 березня 1936 року і, не маючи родини, був похований в Сараєво на

спільному для усіх кадетів цвинтарі. На могилі генерала міститься напис, ним же написані рядки й присвячені колись останнім юнкерам:

«Листки отлетевшие, весной чуть пригретые.

Мечты незрелые и песни неспетые».

Однак широкому загалу він запам'ятався саме потужним віршем, рядок якого віленці звели «у ранг» власного девізу:

«К высокому знай верный путь,

Иди прямой дорогой к свету.

Как рыцарь безупречен будь

И верен данному обету.

В дни юности и дни седин

Будь Родины своей достоин.

И твердо помни, что один

И тот на ратном поле воин!».

Насамкінець варто підкреслити, що задля збереження історичної пам'яті і справедливості, потребує оприлюднення документ, у якому міститься повний список курсантів і цивільних осіб (обслуговуючий персонал), які одержали право голосувати на виборах до Всеукраїнських Установчих зборів й були прикріплені до 2 військової «віленської» виборчої дільниці Полтави. Це останні випускники-віленці в Полтаві. Список ретельно складали самі віленці й поміж інших таких списків, складених на різних виборчих дільницях Полтави він вирізняється точністю й акуратністю. У ті часи друкарські машинки поступово ставали невід'ємною частиною діловодства. Де віленці роздобули «нову техніку» наразі не відомо, однак лише їхній список має охайний друкований вигляд. В окремих випадках ім'я по-батькові друкували скорочено, тож з огляду на багатогранність варіантів розшифровки лишаємо мовою оригіналу [35, арк. 24–32].

СПИСОКЪ

Выборщиковъ отъ Виленскаго военнаго училища офицеровъ, юнкеровъ солдатъ и вольнонаемныхъ служащихъ, состоящихъ до I-го Декабря 1917 года, для выборовъ в Украинскую организацію

[термін «Украинская организация» закреслено й зроблено напис «в Украинское учредительное собрание»].

[Зазначається прізвище, ім'я та по батькові, а також вік, уточнення авт.]

1. АЛЕКСАНДРОВЪ Петръ Іосифовичъ – 29 [вік, уточнення авт.]
2. АПАНАСЕНКО Михайль Васильевичъ – 20
3. АБРАМЮКЪ Юрій Прокофьевичъ – 31
4. АССАУЛЬ Иванъ Филипповичъ – 21
5. АРТЮШЕНКО Георгій Митрофановичъ – 20
6. АЛЕКСЕЕНКО Николай Марковичъ – 26
7. АХРАМОВИЧЪ Тимофей Кондратовичъ – 20
8. АВРАМЕНКО Павелъ Васильевичъ – 25
9. БУЩЪ Адамъ Константиновичъ – 29
10. БАРАНОВИЧЪ Гавріиль Ильичъ – 20
11. БУРДЮЖА Николай Леонтьевичъ – 28
12. БЫЧКОВСКІЙ Сергей Агафонгеловичъ – 20
13. БОРОВИКЪ Федоръ Андріановичъ – 20
14. БОРАТЫНСКІЙ Юзефъ Петровичъ – 24
15. БЕРЕЖНОЙ Яковъ Ивановичъ – 20
16. БОБРИЦКІЙ Георгій Максимовичъ – 23
17. БОРИСОВЪ Андрей Дмитріевичъ – 20
18. БОЛЯСНЫЙ Андрей Степановичъ – 20
19. БОБИРЕНКО Иванъ Евсегньевичъ – 20
20. БЕЛОКОНЬ Евтихій Ивановичъ – 22
21. БОРАНОВИЧЪ Андроникъ Николаевичъ – 25
22. БАВЕРЪ Исаакъ Шоломовичъ – 24
23. БЕРЕЕРЪ Рувимъ Шоломовичъ – 20
24. БРУШКО Иванъ Макаровичъ – 20
25. БУРДИНЪ Филиппъ Степановичъ – 24
26. БРИЛЕВСКІЙ Владимиръ Владимировичъ – 20
27. БЕЛИНСКІЙ Николай Васильевичъ – 21
28. БОНДАРЕНКО Георгій Герасимовичъ – 22
29. БУЛЬБАХЪ Иванъ Марковичъ – 20
30. БОСОВЪ Николай Петровичъ – 23
31. БАТІЕВСКІЙ Николай Николаевичъ – 25
32. БУТИНЪ Александръ Михайловичъ – 22
33. ВЕЛЕНКОВЪ Иванъ Петровичъ – 21
34. БИБИКЪ Моисей Панфиловичъ – 35
35. БАНДУРКА Никифоръ – 23
36. БОБРОВЪ Моисей – 24
37. БОЙЧЕНКО Яковъ Ивановичъ – 24

38. БОНДАРЬ Василій Алексѣевичъ – 22
39. БЕРЯТНОЙ Василій Пантейлемоновичъ – 20
40. БУРДЮГОВА Евгения Порфирова – 21
41. БОРОДСЕВА Фелагея Петровна – 20
42. БРЕТНИКОВА Татьяна Андреевна – 22
43. ВЪТРАЧЕНКО Іосифъ Ивакович – 30
44. ВОДЯНОЙ Сергей Тарасович – 20
45. ВАСИЛЕНКО Емельянъ Андреевичъ – 27
46. ГОЛОВКО Григорій Васильевичъ – 31
47. ВОЛКОВСКІЙ Василій Михайлович – 20
48. ГИРЕНКО Захарій Абрамовичъ – 27
49. ГЕТМАНЪ Гавріиль Кондратьевичъ – 28
50. ГУЛЕВИЧЪ Иванъ Александрович – 22
51. ГУБАТЫЙ Степан Якимовичъ – 20
52. ГОГОЛЬ Александръ Ивановичъ – 20
53. ГРИЩИНСКІЙ Иванъ Андреевичъ – 22
54. ГАРМАШЪ Иванъ Матвѣевичъ – 20
55. ГОРБАРЕНКО Георгій Даниловичъ – 20
56. ГУСАКЪ ЕФИМЪ Федоровичъ – 20
57. ГОЙНИКЪ Иванъ Ефимовичъ – 24
58. ГРИЦУТА Платонъ Калистратовичъ – 20
59. ГОЛОХВАСТОВЪ Петръ – 24
60. ГОРИЗДРО Миронъ Антоновичъ – 54
61. ГОРЯТКО Христинія Трофимовна – 20
62. ГЛАГОЛЕВА Анна Лазаревна – 21
63. ГОРБАЧЕВА Акулина Пантелеймовна – 26
64. ГАСАНОВА Екатерина Давыдовна – 25
65. ГОЛОДОВА Ольга Спиридоновна – 20
66. ДЕХНИЧЪ Григорій Васильевичъ – 20
67. ДЗЮБЕНКО Викторъ Ильичъ – 20
68. ДЪЯЧЕНКО Николай Васильевичъ – 25
69. ДУБИНСКІЙ Борисъ – 20
70. ДЕРКАЧЪ Иванъ Ивановичъ – 20
71. ДОЛИНКОВСКІЙ Адамъ Дмитріевичъ – 20
72. ДЕРКАЧЪ Сергей Макарьевичъ – 22
73. ДЪЯЧЕНКО Кузьма Васильевичъ – 20
74. ДАВИДОВ Андрей Лукичъ – 22
75. ДАНИЛЕНКО Григорій Павловичъ – 20
76. ДАНЧЕНКО Петръ Ивановичъ – 37
77. ДЕВИТЬ Давидъ Савовичъ – 44
78. ДЕМЯНКО Даниль – 55
79. ЕВСЕЕВА Марія Ефремовна – 21
80. ЖОВТЫЙ Даниль Лавровичъ – 20
81. ЖУКОВЪ Антонъ Тимофеевич – 24
82. ЖИТОВСКІЙ Александръ Евгеньевичъ – 26

83. ЖЕВТЮКОВА Марфа Кузьминична – 23
84. ЖЕВТЮКОВА Ульяна Кузьминична – 20
85. ЗАЙЦЕВЪ Дмитрій Варфаламеевичъ – 20
86. ЗАВАРИХИНЪ Василій Васильевичъ – 21
87. ЗЕНЬКОВСКІЙ Антонъ Никит овичъ – 21
88. ЗАЦАРНЫЙ Иванъ Ивановичъ – 21
89. ЗАГОРОДНІЙ Владимир Антоновичъ – 20
90. ЗАХАРЧЕНКО Михаилъ Тимофимовичъ – 20
91. ЗИНИЧЪ Дмитрій Васильевичъ – 20
92. ЗАВАДЕЦКІЙ Дмитрій Степановичъ – 28
93. ЗВАДА Игнатий Игнатъевичъ – 25
94. ИВАНЩУКЪ Владимиръ Михайловичъ – 20
95. ИВАНОВЪ Іліадор Федоровичъ – 25
96. ИВАШКЕВИЧЪ Богданъ Вильгельмовичъ – 31
97. ИВКО Демьянъ Купріяновичъ – 27
98. ИВАЩЕНКО Иванъ Георгиевичъ – 20
99. ИНЗИКЪ Никита Протасовичъ – 58
100. КОТЛЯРЪ Дмитрій Ивановичъ – 28
101. КРАМАРЕВСКІЙ Леонтій Алексан. – 33
102. КОБЫЛИНСКІЙ Василій Ивановичъ – 22
103. КИРИЛЕНКО Григорій Васильевичъ – 20
104. КОЛОДЯЖНИЙ Сергей Павловичъ – 24
105. КУЧЕРЯ Иванъ Ивановичъ – 20
106. КОЛЕСНИЧЕНКО Влад. Михайлов. – 20
107. КРИВЕНКО Василій Яковлевичъ – 27
108. КРАВЦОВЪ Георгій Федоровичъ – 31
109. КАЛИНОВСКІЙ Константинъ Моисеевичъ – 27
110. КУДИМОВЪ Федоръ Александровичъ – 25
111. КРАВЧУК Моисей Никитичъ – 20
112. КУШНАРЕВЪ Николай Василевичъ – 24
113. КАЛИНОВСКІЙ Николай Евлампиевичъ – 22
114. КОСТЕНКО Николай Никитичъ – 22
115. КОЛОМІЙЦЕВЪ Сергей Георгиевичъ – 20
116. КРИВИЦКІЙ Дмитрій Федоровичъ – 22
117. КИРЪЯКОВ Борисъ Владимировичъ – 31
118. КАРАЧКОВСКІЙ Михаилъ Федоровичъ – 20
119. КРИВЧЕНКО Александръ Андреевичъ – 22
120. КОЗУЛЯ Николай Агафонгеловичъ – 35
121. КОВАЛЕНКО Мифодій Ивановичъ – 24
122. КЕРСАНОВ Григорій Николаевичъ – 20
123. КОРОБКИНЪ Дмитрій Емельяновичъ – 24
124. КИПКАЛО Василій Васильевичъ – 20
125. КИРИЧЕНКО Павелъ Семеновичъ – 20
126. КУРИННЫЙ Николай Ивановичъ – 27
127. КОВТУНЪ Георгій Никитичъ – 30

128. КОСТИНЪ Емельянъ Степановичъ – 20
129. КОЛПАЧЕНКО Федоръ Ильичъ – 25
130. КОСЪМАЧЕВСКІЙ Сергей Николаевичъ – 21
131. КОНОНСКІЙ Иванъ Ивановичъ – 24
132. КОВАЛЬ Корнилій Алексеевичъ – 20
133. КОВАЛЕВЪ Павелъ Евлампиевичъ – 21
134. КАЗИМИРЧУК Иванъ – 25
135. КАЛЪЯНОВЪ Николай – 24
136. КОВАЛЕНКО Владимиръ – 25
137. КРАВЧЕНКО Филиппъ – 26
138. КУРОЧКА Григорій Яковлевичъ – 20
139. КУХАРЕВА Евдокія Петровна – 20
140. КУЗЬМЕНКОВА Ерина Кирилловна – 27
141. КАПУКОВА Марія Романовна – 23
142. КУЧАРОВЕНКОВА Матрена Лаврентьевна – 22
143. КОРЕНІЯ Ирина Гавриловна – 26
144. КОЧЕРГА Дарья Ивановна – 22
145. КАПУВТИНОВА Лукарья Гудовна – 26
146. ЛИПОВЕЦКІЙ Поликарпъ Лаврентьевичъ – 22
147. ЛОМОНОСОВЪ Максимъ Федоровичъ – 20
148. ЛЕОНОВЪ Николай Стефановичъ – 25
149. ЛИФАРЬ Николай Григорьевичъ – 20
150. ЛЕВЧЕНКО Михаилъ Николаевичъ – 22
151. ЛЮБАШЕВСКІЙ Александръ Александровичъ – 20
152. ЛУКАШЕНКО Петръ Моисеевичъ – 20
153. ЛУПИНОГИНЪ Георгій Петровичъ – 25
154. ЛЕМОШЕНКО Сергей Васильевичъ – 24
155. ДЯДЕЦКІЙ Андрей Гавриловичъ – 26
156. ЛЕЩЕНКО Іакимъ Петровичъ – 21
157. ЛОПАТИНСКІЙ Сергей Ивановичъ – 26
158. ЛУЦУКЪ Филиппъ Харитоновичъ – 20
159. ЛУКЪЯНОВЪ Николай Іосифовичъ – 25
160. ЛАМЗА Федоръ Антоновичъ – 31
161. ЛАГНО Гардей – 23
162. ЛЕБЕДЕВЪ Иванъ Кондратьевичъ – 44
163. ЛИТОВКИНА Ульяна Іоновна – 22
164. МАСЛОВЕЦЪ Николай Ивановичъ – 20
165. МАКСИМОВЪ Михаилъ Антоновичъ – 20
166. МАЙКОВЪ Александръ Яковлевичъ – 20
167. МЕЛЬНИК Порфирій Павловичъ – 39
168. МОЛЧАНОВЪ Иванъ Федоровичъ – 22
169. МОСКВИЧЕВЪ Стефанъ Григорьевичъ – 22
170. МАРТЫНОВЪ Андрей Прокоповичъ – 21
171. МИШУРОВЪ Иванъ Николаевичъ – 23
172. МАРДЫГА Семень Николаевичъ – 20

173. МИТЧЕНКО Трофимъ Корнеевичъ – 32
174. МОРОЗЪ Борис Менделевичъ – 22
175. МИТРОПОЛЬСКІЙ Иван Ивановичъ – 22
176. МАНДРИКОВЪ Антонъ Тихоновичъ – 20
177. МИХАЙЛЕНКО Александръ Васильевичъ – 20
178. МИРОШНИЧЕНКО Елисей Ивановичъ – 31
179. МОМОТЪ Федоръ Дмитріевичъ – 23
180. МИРОШНИЧЕНКО Михаилъ Петровичъ – 22
181. МАЙБОРОДА Герасим Ильичъ – 22
182. МАКАРОВЪ Иванъ Никифоровичъ – 28
183. МЕНЯЙЛОВЪ Платонъ Игнатъевичъ – 30
184. МОРОЗЪ Никифоръ Григоръевичъ – 21
185. МАРЧЕНКО Алексей Алексеевичъ – 20
186. МЕЛЬНИКЪ Михаилъ – 24
187. МОСКОВЧЕНКОВА Агрипина Спиридоновна – 21
188. НЕМИРОВСКІЙ Нахманъ Аврумовичъ – 25
189. НАВРОЦКІЙ Никита Мифодіевичъ – 34
190. НЕДОРИЧЕНКО Сергей – 25
191. НИКОЛЬСКІЙ Павель (Зінов. Петров.) – 21
192. НЕЧИТАЙЛЕНКО Петръ Сергеевичъ – 25
193. НИЖНИКОВЪ Андрей Ивановичъ – 20
194. НИКОЛАЙКО Ефремъ Васильевичъ – 33
195. НЕПОМНЯЦІЙ Ефимъ Федоровичъ – 38
196. НАЙДЕНКОВЪ Алексей Гавриловичъ – 43
197. НЕВЕРЯГИНА Марья Ефимовна – 22
198. НЕВЕРЯГИНА Антонина Ефимовна – 20
199. ОЛЕКСАНДРОВСКІЙ Георгій Александровичъ – 20
200. ОБОЛОНЧИКЪ Федоръ Михайловичъ – 25
201. ОБОЛОНЧИКЪ Федоръ Романовичъ – 25
202. ОЛЬШАНСКІЙ Николай Георгиевичъ – 21
203. ОНИПКОВА Татьяна Ивановна – 22
204. ОЛЕЙНИК Агафія Деонисовна – 20
205. ПРИСЯЖНЮК Никифоръ Павловичъ – 21
206. ПУГАЧЕВЪ Григорій Никифоровичъ – 20
207. ПОЛТАВЧЕНКО Григорій Сафоновичъ – 20
208. ПУХИРЪ Мирославъ Ивановичъ – 20
209. ПОТОКЪ Афанасій Петровичъ – 24
210. ПОРТЯНКО Николай Васильевичъ – 20
211. ПОПОВЪ Георгій Ивановичъ – 28
212. ПЛАТОНОВЪ Леонидъ Петров. 20
213. ПШЕЧЕНКО Александр Ивановичъ – 20
214. ПОТАПОВИЧЪ Иванъ Петровичъ – 25
215. ПОЛЕЙКО Юрій Демьяновичъ – 20
216. ПАНЧЕНКО Борисъ Ивановичъ – 20
217. ПИПОТА Климентъ Наумовичъ – 20

218. ПОСТОЛОВСКІЙ Константин Фомич – 31
219. ПАЩЕНКО Георгій Филиппович – 20
220. ПЯТНИЦКІЙ Филиппъ Степанович – 20
221. ПОНИКЪ Филиппъ Іванович – 20
222. ПОЛТОРАЦКІЙ Івановъ Давыдовичъ – 24
223. ПЕЛИПЕНКО Павель Степеновичъ – 22
224. ПОПОВЪ Владимиръ Івановичъ – 20
225. ПАЩЕНКО Федоръ Семенович – 22
226. ПАРХОМЕНКО Андріанъ Онуфриевич – 30
227. ПАРАФИНЮКЪ Михаилъ Васильевичъ – 32
228. ПРИДАТЧЕНКО Петръ Іванович – 32
229. ПОНОМАРЕНКО Евстафій – 23
230. ПОНТЕЛЕЙЧУКЪ Каликъ – 24
231. ПЛЕСКАЧЕВА Мотрена Антоновна – 21
232. РУДЕНКО Василій Петровичъ – 24
233. РОМАНЮКЪ Александр Максимовичъ – 20
234. РЖЕПЫШЕВСКІЙ Евгенийъ Феоновичъ – 20
235. РЯБОКОНЪ Дмитрій Андреевичъ – 26
236. РОЗЕНБЕРГЪ Александръ Савельевичъ – 24
237. РЫМАРЪ Никифоръ Васильевичъ – 20
238. РАВВА Ігнатій Эдуардовичъ – 20
239. РЕССЕНЧУКЪ Михаилъ Івановичъ – 20
240. РУДИЧЪ Александръ Федоровичъ – 21
241. РУДЪ Николай Івановичъ – 20
242. РОССИНСКІЙ Сергій Дементьевичъ – 20
243. САДОВСКІЙ Михаилъ Станиславовичъ – 45
244. СКРЫННИКЪ Николай Івановичъ – 31
245. СПИСАРЪ Павель Михайловичъ – 20
246. СОКОЛОВСЬКІЙ Владимиръ Петровичъ – 20
247. САВЧЕНКО Фотій Тихоновичъ – 30
248. СОКОЛЬЧЕНКО Владимиръ Деонисиевичъ – 20
249. СОДОЛЬ Владимиръ Викентьевичъ – 20
250. СТАВПИВСКІЙ Іванъ Лаврентиевичъ – 20
251. СТРУКОВЪ Іванъ Яковлевичъ – 20
252. СНІЖКО Ромуальдъ Викторовичъ – 20
253. СИНЬКО Сергій Івановичъ – 22
254. СЪДЫХЪ Николай Моисеевичъ – 21
255. СЕЛИТРЕННИКОВЪ Михаилъ Васильевичъ – 24
256. СТРЕЛЕЦЪ Борисъ Купріановичъ – 20
257. САМОХВАЛОВЪ Владимиръ Николаевичъ – 28
258. САМПИРЪ Стефанъ Ефимовичъ – 20
259. САМКО Іванъ Стефановичъ – 20
260. СИНЬКОВСКІЙ Гавриль Михайловичъ – 23
261. САСАВЧУКЪ Іванъ Федоровичъ – 20
262. СУХОМЛИНОВЪ Федоръ – 20

263. СЕВЕРИНЪ Василій Ивановичъ – 24
264. СИДОРЕНКО Борисъ Іосифовичъ – 20
265. СНИЖКО Григорій Ефимовичъ – 22
266. СЕНДЕРОВЪ Нохимъ Гецелевичъ – 20
267. СТАНИСЛАВСКІЙ Алексей – 22
268. СТАРКОВЪ Василій Васильевичъ – 25
269. САРАНЪ Павель Стефановичъ – 20
270. СИРОТЕНКО Петръ Антоновичъ – 21
271. СТЕПАНОВЪ Федоръ Пант. – 26
272. СОКОЛОВЪ Викторъ Ивановичъ – 20
273. САВИЦКІЙ Игнатій Андреевичъ – 20
274. СОВЯНЕНКО Николай Степановичъ – 20
275. СВИНАРСКІЙ Аврумъ Аврумовичъ – 22
276. СТУКАЛО Николай Петровичъ – 25
277. СЕРЬГА Михаилъ Ивановичъ – 20
278. СУВОРОВЪ Николай Николаевичъ – 31
279. СОКАЛО Александръ Павловичъ – 20
280. СЛЕПЕНЧУКЪ Іосифъ Захаровичъ – 25
281. СУХОВІЙ Андрей Николаевичъ – 21
282. СТЕПАНОВЪ Євгеній Владимировичъ – 20
283. СЕНЬ Семень Семеновичъ – 20
284. СЕДАКЪ Григорій – 25
285. СЛЮСАРЕНКО Евдокія Дмитріевна – 22
286. СЕКРЕТАРЮКОВА Татьяна Николаевна – 45
287. СОЛОВЬЕВА Дарья Георгиевна – 23
288. СОЛОВЬЕВА Елена Георгиевна – 24
289. СОКУРОВА Августина Евст. – 22
290. САМОХОДКИНА Дарья Петровна – 24
291. ТИМЧЕНКО Лазарь Герасимовичъ – 21
292. ТОЛМАЧЕВЪ Стефанъ Николаевичъ – 20
293. ТОВСТОЛЕСЪ Павель Александровичъ – 21
294. ТЮНКИНЪ Борисъ Петровичъ – 20
295. ТРОФИМОВИЧЪ Алексей Яковлевичъ – 24
296. ТУРАНОВСЬКІЙ Георгій Федоровичъ – 20
297. ТРЕТЬЯКОВЪ Максим Никитичъ – 20
298. ТАРАСЕНКО Олександръ Харитоновичъ – 20
299. ТУПКАЛО Григорій Емельяновичъ – 20
300. ТИМЧЕНКО Василій Емельяновичъ – 20
301. ТРОЩУКЪ Алексей Степановичъ – 35
302. ТАРАНЕНКО Исай Радіоновичъ – 32
303. ТЕСЛЕНКО Еремей Ефимовичъ – 32
304. УМАНЕЦЪ Іосифъ – 22
305. УСЕНКО Александръ – 20
306. УЗКОВЪ Тимофей Пант. – 25
307. УГРИЧЪ – ГРЕБИНСКІЙ Дмитрий Алек. – 20

308. ФИЛАТОВЪ Анатоій Трофимовичъ – 29
309. ФЕДОРЕНКО Петръ Филипповичъ – 33
310. ФОМИНЪ Александръ Георгиевичъ – 25
311. ФЕДУНЪ Андрей Кузьмичъ – 29
312. ХОМИЧЪ Николай Дмитриевичъ – 20
313. ХАРЧЕНКО Григорій – 20
314. ХОЛОДНИЙ Никита Ивановичъ – 21
315. ХРУПА Филиппъ – 24
316. ХАРЧЕНКОВА Марія Венедиктовна – 28
317. Фонь – ЦЫГЛЕРЪ Михаилъ Алекс. – 42
318. ЦАРЕВСКІ Михаилъ Филипповичъ – 24
319. ЧУБЕНКО Деонисій Иларіоновичъ – 25
320. ЧЕРНЫЙ Илья Григорьевичъ – 20
321. ЧВЕРТКА Андрей Ивановичъ – 20
322. ЧЕПУРНОЙ Андрей Петровичъ – 38
323. ШЕВЧЕНКО – КОРЖИЦКІЙ Ефим Петровичъ – 23
324. ШКУРУПІЙ Алексей Григорьевичъ – 20
325. ШЕЛЕХОВЪ Владимир Владимировичъ – 26
326. ШАПОВАЛОВЪ Михаилъ Ивановичъ – 27
327. ШЕВЧЕНКО Кирил Анатолиевичъ – 20
328. ШЕЙНИКОВЪ Порфирий Васильевичъ – 29
329. ШАПОВАЛЬ Трофимъ Николаевичъ – 39
330. ШКУРСКІЙ Деміанъ Романовичъ – 20
331. ШАБОМЕНЬ Евстафій Трофимовичъ – 48
332. ШОЛОМОВА Пелагея Лукьянова – 30
333. ЩЕРБАКЪ Трофимъ Семеновичъ – 28
334. ЯСИНСКІЙ Андрей Ивановичъ – 20
335. ЯРОСЛАВСКІЙ Моисей Ильичъ – 27
336. ЯРЕМЕНКО Павель Ивановичъ – 20
337. ЯНКО Романов. Иванъ – 21
338. ЯНБЫХОВА Ирина Тимофеевна – 20

Начальник Виленского

Военнаго Училища

Генерал-майор

[Список заверено підписом Анісімова, авт. уточнення].

13 декабря 1917 года

№ 12382

Інформація висвітлена у даній науковій студії звісно не є вичерпною. Глибшого дослідження потребуують біографії вже названих випускників, їхні подальші долі у вирі національно-визвольних змагань, пошук фондів і документів, які б містили детальнішу інформацію про діяльність більшості випускників Віленського військового училища.

Список джерел та літератури

1. *Военная энциклопедия* / под ред. В. Новицкого. – СПб. : Изд. Т-во И. Д. Сытина, 1911. – [Т. 1]. – С. 365.
2. *Военная энциклопедия* / под ред. : К. И. Величко, полковника В. Θ. Новицкого, А. В. фонь-Шварца, В. А. Апушкина, Г. К. фонь-Шульца. – Петербург : Т-во И. Д. Сытина, 1911—1915. – Т. 6. – С. 520–540.
3. *Перепеловский К.* Киевское Великого Князя Константина Константиновича Военное Училище к столетию со дня основания (1865–1965) / К. Перепеловский // Военно-Историческая Библиотека «Военной Были». – 1965. – № 9. – С. 4–6.
4. *Мальчевский А.* Генерал-лейтенант Борис Викторович Адамович [Электронный ресурс] : докл. на съезде кадетов / А. Мальчевский // Кадетская переключка. – 1987. – № 42. – Режим доступа : <http://histrf.ru/ru/lyuboznatelnim/cadet-history-museum/cadet-history-1918-1964>
5. *Месняев Г. В.* Юнкера (Виленцы в Полтаве) [Электронный ресурс] / Г. В. Месняев // Поля неведомой земли. – [б. м.], 1962. – 227 с. – Режим доступа : <http://www.xx13.ru/kadeti/armija>.
6. *Марыняк А. В.* Инспекционные поездки по военно-учебным заведениям генерал-майора Б. В. Адамовича в 1915–1916 гг. / А. В. Марыняк // Военно-исторические исследования в Поволжье. – Саратов, 2006. – Вып. 7. – С. 82.
7. *Колмогоров А. Г.* Надежда Лухманова. Эссе / А. Г. Колмогоров // Лукич. – 2000. – Июнь, ч. 3, № 3(13). – С. 86–113.
8. *Трамбицкий Ю. А.* Кексгольмец / Ю. А. Трамбицкий // Военно-исторический журн. – 1991. – № 7. – С. 81–87.
9. *Рутыч Н. Н.* (Рутченко) Биографический справочник высших чинов Добровольческой армии и Вооруженных Сил Юга России : материалы к истории Белого движения / Н. Н. Рутыч (Рутченко). – М., 1997. – 295 с.
10. *Чуваков В. Н.* Незабытые могилы / В. Н. Чуваков // Русское зарубежье : некрологи 1917–1999 : [в 6 т., 8 кн.] / под ред. В. Н. Чувакова. – М. : Пашков Дом, 1999. – Т. 1. «А-В». – С. 30–31.
11. *Волков С. В.* Офицеры российской гвардии: Опыт мартиролога / С. В. Волков. – М. : Русский путь, 2002. – С. 27–28.
12. *Перепеловский К.* Киевское Великого Князя Константина Константиновича Военное Училище к столетию со дня основания (1865–1965) / К. Перепеловский. – Б.м.и., 1965. – С. 4–6. – (Военно-Историческая Библиотека «Военной Были» ; № 9).
13. *Левчук Г. П.* Наставники и благодетели [Электронный ресурс] / Г. П. Левчук. – Режим доступа : <http://www.ruscadet.ru/education/teachers/teach.htm>
14. *Мальчевский А.* Доклад на съезде кадетов «Генерал-лейтенант Борис Викторович Адамович» [Электронный ресурс] / А. Мальчевский // Кадетская переключка. – 1987. – № 42. – Режим доступа : <http://histrf.ru/ru/lyuboznatelnim/cadet-history-museum/cadet-history-1918-1964>

15. ЦДІАК України, ф. 311. оп. 1, спр. 7. [Секретный Циркуляр губернаторам и градоначальникам от МВД Департаменту полиции от 19 апреля 1915 года № 118525], арк. 47.

16. ЦДІАК України, ф. 363, оп. 1, спр. 34. [Циркуляр Начальника Штаба Временного военного Генерал-Губернатора Галиции г. Львова от 12 апреля 1915 года № 15], арк. 15.

17. ЦДІАК України, ф. 363, оп. 1, спр. 34. [Циркуляр Начальника штаба Временного военного Генерал-Губернатора Галиции г. Львова от 4 мая 1915 года № 28], арк. 29.

18. ЦДІАК України, ф. 363, оп. 1, спр. 34. [Циркуляр Начальника штаба Временного военного Генерал-Губернатора Галиции м. Львів, Киев от 31 июля 1915 года № 51], арк. 57.

19. *Месняев Г.* Юнкера [Электронный ресурс]: (Виленцы в Полтаве) / Г. В. Месняев // Поля неведомой земли. – [б. м. и.], 1962. – 227 с. – Режим доступа // <http://www/xx13.ru/kadeti/armija>.

20. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 15.

21. *Адамович Б. В.* «67 заповедей кадетам» [Электронный ресурс] // Кадетская перекличка. – № 76. – Режим доступа : <http://kkcby.narod.ru/saveti.html>

22. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 6.

23. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 13.

24. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 15.

25. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 19.

26. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 3, арк. 24.

27. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 3, арк. 48.

28. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 3, арк. 48.

29. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 26.

30. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 34.

31. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 3, арк. 26.

32. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 36.

33. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 2, арк. 46.

34. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 3, арк. 64.

35. ЦДАВО, ф. 907, оп. 1, спр. 5, арк. 24–32.